

ԻՐԱԿՈՒՄԵՆՏԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԱՌԱՅ ՍԱՅՄԱՆՆԵՐԻ ՅԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆ

ԿԱՐԾԻՔ

Հիվանդանոցային և արտահիվանդանոցային դատահոգեբուժական փորձաքննությունների անցկացման կարգը սահմանելու մասին ՀՀ կառավարության որոշման նախագծի վերաբերյալ

Սույն փաստաթուղթում տեղ գտած մտքերն ու կարծիքներն օգտագործելիս խնդրում ենք պահպանել հղումը «Իրավունքների պաշտպանություն առանց սահմանների» ՀԿ-ին

Հայաստան, 0002, ք. Երևան, Ամիրյան 11, բնակարան 24
Հեռ. +374(10) 505 303 Բջջ. +374(98) 505 303, Էլ. Փոստ՝ info@prwb.am, Կայքէջ՝ www.prwb.am

ԻՐԱՎՈՒԼՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԱՌԱՅ ՍԱՅՄԱՆՆԵՐԻ ՅԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆ

ԿԱՐԾԻՔ

Հիվանդանոցային և արտահիվանդանոցային դատահոգեբուժական փորձաքննությունների անցկացման կարգը սահմանելու մասին ՀՀ կառավարության որոշման նախագծի վերաբերյալ

2019թ. փետրվարի 7-ին ՀՀ իրավական ակտերի նախագծերի հրապարակման միասնական կայքում հրապարակվել է ՀՀ առողջապահության նախարարության կողմից ներկայացված «Հիվանդանոցային և արտահիվանդանոցային դատահոգեբուժական փորձաքննությունների անցկացման կարգը սահմանելու մասին» ՀՀ կառավարության որոշման նախագիծը¹:

Սույնով ներկայացնում ենք «Իրավունքների պաշտպանություն առանց սահմանների» ՀԿ (հետայսու տեքստում՝ կազմակերպություն) կարծիքը և առաջարկությունները ներկայացված նախագծի առնչությամբ:

«Հոգեբուժական օգնության մասին» ՀՀ օրենքի (հետայսու տեքստում նաև՝ Օրենք) 7-րդ հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն՝ ստացիոնար և ամբուլատոր դատահոգեբուժական փորձաքննությունների անցկացման կարգը հաստատում է ՀՀ կառավարությունը: Չնայած դեռևս 2004 թվականին ընդունված օրենքի գոյությանը՝ կառավարության համապատասխան որոշումը դեռ ընդունված չէ, ինչը պրակտիկայում առաջացնում է ինչպես ընթացակարգային, այնպես էլ բովանդակային մի շարք խնդիրներ՝ վտանգելով դատահոգեբուժական փորձաքննության ենթարկվող անձանց իրավունքները և օրինական շահերը:

Կազմակերպության գործունեության ընթացքում հանդիպել են դեպքեր, երբ դատահոգեբուժական փորձաքննություն նշանակելուց հետո դրանք չեն իրականացվել ողջամիտ ժամկետներում, փորձագիտական եզրակացությունը ներկայացվել է ուշացումներով, չեն պահպանվել փորձաքննվող անձանց իր իրավունքների մասին իրազեկված լինելու և այլ իրավունքները, այդ թվում՝ ողջամիտ ժամկետում գործի քննության իրավունքը: Արձանագրվել են նաև դեպքեր, երբ փորձաքննության կազմակերպչական խնդիրների և փորձաքննության իրականացման պայմանների բերումով փորձաքննվող անձինք ենթարկվել են արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի:

¹ Հիվանդանոցային և արտահիվանդանոցային դատահոգեբուժական փորձաքննությունների անցկացման կարգը սահմանելու մասին ՀՀ կառավարության որոշում, նախագիծ, հասանելի է <https://www.e-draft.am/projects/1499/about> կայքէջում:

ԻՐԱԿՈՒԼՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԱՌԱՏ ՍԱՅՄԱՆՆԵՐԻ

ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆ

Խնդրահարույց է նաև, որ դատահոգեբուժական փորձաքննությունները չեն իրականացվում ոլորտի միջազգայնորեն ընդունված չափանիշների հիման վրա, ինչպես նաև նախատեսված չեն դատահոգեբուժական փորձաքննություններ իրականացնելու իրավասություն ունեցող փորձագետների մասնագիտական նվազագույն պահանջները:

Այս առնչությամբ, Կազմակերպությունը դրական է գնահատում ՀՀ առողջապահության նախարարության նախաձեռնությունը՝ հաստատելու Հայաստանի Հանրապետությունում արտահիվանդանոցային և հիվանդանոցային դատահոգեբուժական փորձաքննությունների անցկացման գործընթացը՝ հաշվի առնելով դատական վարույթներում դատահոգեբուժական փորձաքննությունների կարևորությունը:

Այդուամենայնիվ, ներկայացված նախագծում համապարփակ ձևով արտացոլված չեն ոլորտի խնդիրները և առաջարկվող կարգավորումները թերի ու անհստակ են:

- ***Հիվանդանոցային, այնպես էլ արտահիվանդանոցային դատահոգեբուժական փորձաքննությունների իրականացման չափանիշների բացակայությունը***

«Հոգեբուժական օգնության մասին» ՀՀ օրենքի 14-րդ հոդվածի համաձայն՝ հոգեկան խանգարման ախտորոշումը և բուժումն իրականացվում են միջազգային բժշկական ընդունված չափանիշներին համապատասխան և չեն կարող հիմնվել հասարակության ընդունած բարոյական, մշակութային, քաղաքական կամ կրոնական արժեքների հետ քաղաքացու անհամաձայնության կամ հոգեկան առողջության հետ կապ չունեցող այլ պատճառների վրա:

Նախագծով սահմանվում է միայն, որ «դատահոգեբուժական փորձաքննություն կատարելու ընթացքում չեն կիրառվում փորձաքննության ենթարկվող կամ փորձաքննությանը մասնակցող այլ անձանց կյանքը և առողջությունը վտանգի տակ դնող, մարդկային ինքնասիրությունը ոտնահարող մեթոդներ»:

Ինչպես գործող Օրենքը, այնպես էլ նախագիծը որևէ դրույթ չեն պարունակում դատահոգեբուժական փորձաքննության իրականացման մեթոդների ու չափանիշների, ինչպես նաև մասնագիտական ու էթիկական ուղեկիցների վերաբերյալ, ինչը պրակտիկայում հանգեցնում է մասնագետների կողմից անձի հոգեկան վիճակի կամայական գնահատման և հանգեցնում վտանգավոր հետևանքների: Ավելին, հաշվի առնելով հոգեկան առողջության հնարավոր խնդիրներ ունեցող անձանց խոցելիությունը՝ սա հիմնարար նշանակություն ունի նրանց իրավունքների պաշտպանության համար:

- ***Դատահոգեբուժական փորձաքննություն իրականացնող փորձագետների մասնագիտական որակավորմանը վերաբերող պահանջները***

«Հոգեբուժական օգնության մասին» ՀՀ օրենքի 10-րդ հոդվածի համաձայն՝ հոգեբուժական

ԻՐԱԿՈՒԹՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԱՌԱՅ ՍԱՅՄԱՆՆԵՐԻ

ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆ

օգնությունը, այդ թվում՝ դատահոգեբուժական փորձաքննությունը, իրականացնում են համապատասխան որակավորում, բարձրագույն բժշկական կրթություն ունեցող բժիշկ-հոգեբույժները:

Նախագիծը սահմանում է, որ դատահոգեբուժական փորձաքննությունը կարող է իրականացվել միայն բժիշկ-հոգեբույժների, իսկ փորձաքննությունն նշանակելու որոշման մեջ նախատեսված լինելու դեպքում՝ նաև այլ բժիշկ-մասնագետներից կազմված փորձագետների հանձնաժողովի կողմից:

Նման կարգավորումը բավարար չէ, քանի որ դատահոգեբուժական փորձաքննություն իրականացնելու համար բժիշկ-հոգեբույժները պետք է տիրապետեն ոչ միայն հոգեբուժություն մասնագիտությանը, այլև պետք է ունենան դատահոգեբուժական փորձաքննություն անցկացնելու համար անհրաժեշտ **դատական հոգեբույժի մասնագիտական և էթիկական որակավորում**՝ հաշվի առնելով կլինիկական հոգեբույժի և դատական հոգեբույժի կողմից գործունեության և լուծման ենթակա խնդիրների տարբերությունը:

Ավելին, անձի անձնական կյանքի վրա հնարավոր լուրջ հետևանքներ ունեցող դատահոգեբուժական փորձաքննության իրականացման համար ողջամտորեն անհրաժեշտ է սահմանել փորձագետի համար սահմանել մի քանի տարվա մասնագիտական գործունեության փորձի պահանջ: Նման պահանջները էական են՝ հաշվի առնելով նաև դատահոգեբուժական փորձաքննության արժանահավատության ու վստահելիության կարևորությունը:

- Փորձաքննվող անձի իրազեկված լինելու իրավունքը

Փորձաքննության ենթարկվող անձը ունի մի շարք իրավունքներ և դատավարական երաշխիքներ: Նախագծով սահմանվում է միայն, որ փորձաքննության ենթարկվող անձը պետք է իր համար մատչելի ձևով տեղեկացվի իր նկատմամբ կիրառվող հետազոտությունների մեթոդների վերաբերյալ, ներառյալ այլընտրանքային մեթոդների, և այդ մեթոդների կիրառման հնարավոր հետևանքների մասին, ինչպես նաև փորձաքննվող անձին ու փորձաքննությանը ներկա գտնվող այլ անձանց ներկայացվում է փորձաքննության հանձնաժողովի ամբողջ կազմը:

Նախագծով սահմանվում է նաև, որ «փորձաքննության ենթարկվող անձին, փորձագիտական հիմնարկ նրան հասցնելուն պես նրա համար հասկանալի ձևով փորձագետների հանձնաժողովի նախագահի կողմից պարզաբանվում են տվյալ հաստատություն իր ժամանման նպատակը, որի մասին նշում է կատարվում հիվանդության պատմության մեջ: Եթե քննվողի հոգեկան վիճակն անհնարին է դարձնում այդպիսի պարզաբանումը, ապա այդ մասին ևս նշում է կատարվում հիվանդության պատմության կամ փորձագիտական եզրակացության ակտում»:

Այլ իրավունքների և փորձաքննության հանգամանքների մասին փորձաքննության ենթարկվող անձին կամ փորձաքննությանը ներկա գտնվող նրա ներկայացուցչին տեղեկացնելու պարտականության մասին նախագիծը չի սահմանում:

Մինչդեռ, փորձաքննության ենթարկվող անձի իրավունքների պաշտպանության, ինչպես նաև փորձաքննության իրականացման էթիկական նկատումներից ելնելով՝ հանձնաժողովի

Հայաստան, 0002, ք. Երևան, Ամիրյան 11, բնակարան 24

Ֆեռ. +374(10) 505 303 Բջջ. +374(98) 505 303, Էլ. Փոստ՝ info@prwb.am, Կայքէջ՝ www.prwb.am

ԻՐԱԿՈՒԹՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԱՌԱՅ ՍԱՅՄԱՆՆԵՐԻ

ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆ

ներկայացուցիչները պարտավոր են փորձաքննվող անձին տեղեկացնել փորձաքննության ընթացքում և դրա առնչությամբ իր դատավարական իրավունքներին, այդ թվում՝ իր ցանկությամբ փորձաքննության ենթարկվելու ներկայացուցչի (այդ թվում՝ օրինական ներկայացուցչի) ներկայությամբ, փորձագետներից յուրաքանչյուրին և ամբողջ հանձնաժողովին բացարկ հայտնելու իրավունքի մասին, փորձաքննության նպատակի, փորձաքննության ընթացքում կոնֆիդենցիալության առանձնահատկություններին, անձի տեղեկացված համաձայնության կարևորության և այլ հանգամանքների մասին:

Միաժամանակ, ի լրումն փորձաքննվող անձին իրեն մատչելի ձևով վերոգրյալ տեղեկատվության տրամադրման՝ անհրաժեշտ է փորձաքննվող անձին իր իրավունքների մասին տեղեկացնել գրավոր ձևով՝ հաստատելով դա նրա կամ ներկայացուցչի ստորագրությամբ:

- Փորձագիտական եզրակացության երրորդ օրինակը ստանալու իրավունքը

Դատահոգեբուժական փորձաքննության ընդհանուր պայմանները բաժնում ներկայացվում է, որ դատահոգեբուժական փորձաքննությունը, ինչպես նաև հատուկ կարծիք պարունակող եզրակացությունը, կազմում են երեքական օրինակից, որոնցից (...) երրորդ օրինակը տրամադրվում է կամ ուղարկվում է դատահոգեբուժական փորձաքննության ենթարկված անձին կամ նրա օրինական ներկայացուցչին:

Հաշվի առնելով հոգեբուժական փորձաքննության ենթարկված անձի իրավական պաշտպանության կարևորությունը, անհրաժեշտ է նախագծով սահմանել նաև փորձաքննության եզրակացության երրորդ օրինակի տրամադրման կամ ուղարկման հնարավորություն փորձաքննվողի ոչ միայն օրինական ներկայացուցչին, այլ նրա շահերը դատավարության ընթացքում պաշտպանող ներկայացուցչին (փաստաբանին)՝ հաշվի առնելով փորձաքննվող անձի և օրինական ներկայացուցչի միջև պրակտիկայում հաճախ հանդիպող դեպքերը (փորձաքննվող անձի կոնֆլիկտային հարաբերությունների առկայության դեպքերը):

- Փորձագիտական հանձնաժողովի կազմը բարդ դեպքերում

Նախագծով սահմանվում է, որ «հիվանդանոցային և արտահիվանդանոցային դատահոգեբուժական փորձաքննությունն իրականացնող փորձագետների հանձնաժողովը պետք է բաղկացած լինի առնվազն երեք հոգեբույժներից: Բարդ դեպքերում փորձաքննության կատարումը կարող է հանձնարարվել ավելի մեծ թվով անդամներից բաղկացած հանձնաժողովի:

Նախագիծը չի սահմանում, թե որ օբյեկտիվ հանգամանքների հիման վրա դեպքը կարող է որակվել բարդ, ով (պաշտոնատար անձ, փորձագիտական հիմնարկ, թե փորձագիտական հանձնաժողովը) է օժտված դեպքի որակման և գնահատական տալու իրավասությամբ:

Հայաստան, 0002, ք. Երևան, Ամիրյան 11, բնակարան 24

Ֆեռ. +374(10) 505 303 Բջջ. +374(98) 505 303, Էլ. Փոստ՝ info@prwb.am, Կայքէջ՝ www.prwb.am

ԻՐԱԿՈՒԼՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԱՌԱՅ ՍԱՅՄԱՆՆԵՐԻ

ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆ

- Փորձաքննությունների իրականացման ժամկետները

Նախագծով սահմանվում է, որ «Հիվանդանոցային դատահոգեբուժական փորձաքննությունը իրականացվում է մինչև 24-օրյա ժամկետում, իսկ արտահիվանդանոցային դատահոգեբուժական փորձաքննությունն իրականացվում է մինչև 15-օրյա ժամկետում»:

Միաժամանակ, հստակ չէ նշված ժամկետների հաշվարկման մեկնարկի պահը, ինչը պրակտիկայում հանգեցնելու է դրանց տարամեկնաբանությունների:

Ավելին, 24-օրյա ժամկետի սահմանումն անհստակ է նաև այն առնչությամբ, թե արդյո՞ք հիվանդանոցային դատահոգեբուժական փորձաքննության ենթարկվող անձը պետք է 24 օր պահվի հիվանդանոցային ստացիոնարում, ինչպես դա իրականացվում է այժմ պրակտիկայում, թե՞ կոնկրետ անձի դեպքում կարող են նախատեսվել այլ ժամկետներ:

Անձի իրավունքների պաշտպանության տեսանկյունից էական է սահմանել այն առավելագույն ժամկետը, որի ընթացքում փորձաքննվող անձը կարող է **պահվել հիվանդանոցային պայմաններում**:

Ավելին, նշված ժամկետներն անհստակ են նաև այն առնչությամբ, որ հասկանալի չէ, թե համապատասխանաբար հիվանդանոցային դատահոգեբուժական փորձաքննության իրականացման համար սահմանված 24 օրյա և արտահիվանդանոցային փորձաքննության համար նախատեսված 15 օրյա ժամկետներն արդյո՞ք ընդհանուր ժամկետներ են, քանի որ մեկ այլ դրույթով սահմանվում է, որ «բոլոր դեպքերում հիվանդանոցային դատահոգեբուժական փորձաքննության **ընդհանուր ժամկետը** չի կարող գերազանցել 45 օրը, իսկ արտահիվանդանոցային դատահոգեբուժական փորձաքննության ժամկետը՝ 25 օրը» և արդյո՞ք փորձաքննության եզրակացության տրման 5-օրյա ժամկետը հաշվվում է ընդհանուր ժամկետի մեջ, թե ոչ:

Այսպիսով, հաշվի առնելով վերոգրյալը՝ առաջարկում ենք.

1. Մշակել և սահմանել դատահոգեբուժական փորձաքննության իրականացման մեթոդների և դատական հոգեբույժների մասնագիտական էթիկայի չափանիշները:
2. Սահմանել դատահոգեբուժական փորձաքննություն իրականացնելու համար փորձագետներին ուղղված դատական հոգեբույժի մասնագիտական որակավորման և մասնագիտական գործունեության փորձի պահանջներ:
3. Սահմանել փորձաքննվող անձին իրեն մատչելի ձևով՝ փորձաքննության ենթարկելու ընթացքում իր իրավունքների և այլ անհրաժեշտ տեղեկատվության տրամադրման՝ հանձնաժողովի պարտականությունը, այդ թվում՝ գրավոր ձևով:

Հայաստան, 0002, ք. Երևան, Ամիրյան 11, բնակարան 24

Ֆեռ. +374(10) 505 303 Բջջ. +374(98) 505 303, Էլ. Փոստ՝ info@prwb.am, Կայքէջ՝ www.prwb.am

ԻՐԱԿՈՒԼՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԱՌԱՆՑ ՍԱՅՄԱՆՆԵՐԻ

ՅԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆ

4. Նախատեսել փորձագիտական եզրակացության երրորդ օրինակը նրա ներկայացուցչին տրամադրելու հնարավորությունը:
5. Մահմանել նախագծով նախատեսված բարդ դեպքերի գնահատմանն որակման չափանիշներն ու այդ իրավասությունն ունեցող անձին:
6. Հստակեցնել դատահոգեբուժական փորձաքննության իրականացման ժամկետները, դրանց հաշվարկման մեկնարկը:
7. Մահմանել այն առավելագույն ժամկետը, որի ընթացքում փորձաքննվող անձը կարող է պահվել հիվանդանոցային պայմաններում (ստացիոնարում):